

mateřského jazyka. Proto hned na počátku roku 1883 informuje Jan Kapras⁹ o nutnosti vydat zvláštní článek říšského zákona pro školy obecné, ve kterém by bylo výslovně uvedeno, že mládež obecných škol má být vyučována srozumitelným jazykem — jazykem mateřským. Hlasy takto burčující však přišly pozdě. Zanedlouho po nich byla v dubnu 1883 přijata novela školského zákona, jejímž cílem bylo „Slováním ne-li vůbec zneemožnit, tedy aspoň podstatně znesnadnit všechen kulturní pokrok“.¹⁰ Negativní tendence, které se objevily v novele školského zákona, postihly prakticky v určité míře všechny typy škol. Za této tíživé situace se znovu objevilo jméno Ušinského na stránkách časopisu „Posel z Budče“. Tento časopis uveřejnil v atmosféře, která negativně ovlivňovala rozvoj českého školství, překlad stati „O národnosti v obecném vychování“.¹¹ Jak byla časová slova o tom, že „soustava národní výchovy všem národům společná neexistuje ani v praxi, nýbrž ani v teorii“, nebo slova o tom, že „každý národ má svou zvláštní soustavu výchovy; proto je nemožné, aby jeden národ přijal výchovnou soustavu od národa jiného“. Byla to slova, která posilovala a pomáhala bojovat za svébytnou výchovu, za svébytné školství.

Mnohé ještě bylo českému národu a českému školství vybojovat, než došlo k cíli, a ruský pedagog, který byl středem zájmu zejména v 80. letech minulého století, si zachoval přízeň českých pedagogů i v desetiletích následujících.¹² Zvláště výrazná byla tato přízeň u Josefa Koněrzy, Josefa Klimeše a Karla Velemínského, kteří mu v pozdějším období věnovali zasvěcené monografické studie, z nichž později čerpali poznatky někteří pedagogové i v letech existence první republiky. Předmnickovská republika se však k postavě Ušinského již neobrácela. Vyplývalo to z toho, že české školství ukončilo úspěšně rokem 1918 zápas o svou existenci, a tím také ukončilo zápas o národní školství a mateřský jazyk.

Vzpomínáme-li letos výročí jednoho ze zakladatelů ruské pedagogiky, vzpomínáme současně s tím také na vývoj českého školství, kterému stál tento pedagog v jeho úsilí po boku a kterému byl ve své době významnou oporou.

Zdenka Veselá

Čestmír Liškař, Funkce jazykové laboratoře v moderním jazykovém vyučování, Komenium, Praha 1971.

Studie řeší aktuální a významnou problematiku cizojazyčného vyučování za využití moderních metod a prostředků usilujících o vyšší efektivitu vzdělávacího procesu. Autor si zvolil téma nanejvýš potřebné vzhledem k současné situaci jazykové výchovy a řeší je v obecně teoretické rovině za využití adekvátního analytického a komparačního vědeckého aparátu a adekvátních výzkumných metod.

Práce se skládá ze tří částí. V první části řeší autor metodologické problémy lingvistické pedagogiky. Analyzuje trojí základní přístup k vyučování cizím jazykům, a to lingvistický, psychologický a pedagogický, zkoumá význam každého z těchto přístupů a ukazuje, že přes těsný vztah lingvistické pedagogiky k lingvistice, k psychologii i k obecné pedagogice a didaktice běží o relativně samostatný obor se specifickými problémy, které nemůže v konečné instanci řešit ani lingvistika, ani psychologie, ani obecná pedagogika nebo didaktika.

Ve druhé části sleduje autor vývoj novodobých metod vyučování cizím jazykům. V chronologickém sledu analyzuje podstatu metody gramaticko-překladové, přímé metody, metody audiolingvální a konečně audiovizuální strukturní-globální metody. Na základě podrobné znalosti typických představitelů jednotlivých metod snaží se autor proniknout k podstatě těchto metod, formulovat hlavní principy, na nichž jsou založeny, a odkrýt jejich přednosti, jejich jednostrannost i jejich omezené možnosti. Po kritickém zhodnocení jednotlivých systémů pak dospívá k představě všestranné

⁹ Jan Kapras, *Řeč mateřská orgánem školy obecné*, Paedagogium 1883, str. 28, 193.

¹⁰ Otakar Kádner, *Vývoj a dnešní soustava školství*, I. díl, Praha 1929, str. 125.

¹¹ K. D. Ušinský, *O národnosti v obecném vychování*, přel. Václav Vaníček, *Posel z Budče* 1884, str. 2, 179, 194, 293, 309, 327, 377, 396, 415.

¹² Ervín Koukal, *Ohlas K. D. Ušinského v české pedagogické literatuře*, K. D. Ušinskij, *Vybrané pedagogické spisy*, SPN, Praha 1955, str. 5–10.

zdůvodněné komplexní metody moderní jazykové výchovy a k úloze jazykové laboratoře jako technické základny vhodné pro realizaci dílčích didaktických operací v rámci integrovaného lingvistickopedagogického systému.

Třetí část zkoumá z různých aspektů jazykovou laboratoř. Autor vychází z analýzy její technické stránky a zamýšlí se nad její mnohotvárnou pedagogickou funkcí. Klasifikuje strukturu a formu pedagogických úkonů v laboratoři, zkoumá činitele, které podmiňují její efektivní využití, klade si otázku, jakou úlohu hraje laboratoř v komplexním procesu jazykové výchovy, a na závěr se zamýšlí nad tím, jaká je učitelova funkce v této laboratoři.

Studie Čestmíra Liškaře je výsledkem dlouhodobého soustředění teoretického bádání. Odráží fundovaný rozhled v dané problematice, mnohaletou didaktickou empirii a dlouhodobý výzkum procesu vyučování cizím jazykům. Práce vyniká širokou orientací ve světové odborné literatuře, systematickou analýzou zkoumaných otázek, kritickým srovnávacím pohledem i zdůvodněnou argumentací. Jde o vážný pokus z oblasti systematické lingvistické pedagogiky, který daleko překračuje úroveň studií, se kterými se setkáváme v jednotlivých didaktikách cizích jazyků. Zvláště je třeba vyzvednout tu skutečnost, že se autoru podařilo zdůvodněně ukázat teorii cizojazyčného vyučování jako vyhraněné pedagogickou disciplínu, která sice těsně souvisí s lingvistikou, ale při řešení svých problémů užívá pedagogického analytického aparátu, pedagogických výzkumných metod a pedagogických kategorií.

Vladimír Jůva

Janina Koblewska, Škola a prostředí masového vplyvu (film, televize, rozhlas), SPN, Bratislava 1969, překlad Dušan Hapala a Július V. Trebišovský, 201 stran.

Uvedená publikace patří k těm, které se zajímají o oblast, z níž pedagogika 20. století dávno čerpala výchovné podněty a jejichž prostředky využívala k výchovnému působení, přičemž však samostatně tuto oblast jako celek až do poslední doby ze svého hlediska neanalyzovala. Jako by se tvrdilo, že máme film, televizní a rozhlasové relace, jichž lze velmi účinně využít pro výchovu, avšak jako by se nechtělo vidět, že existuje celá filmová produkce domácí i zahraniční promítaná v kinech, že existuje obrovský počet vysílacích hodin televize a rozhlasu, z nichž si žák a mladý člověk může vybírat podle svobodné volby nebo zcela náhodně. A o této produkci, které tvoří nejméně devět desetin možností diváka a posluchače, pedagogika dosud neuvažovala, neboť tato produkce nebyla vyrobena s tím výchovným cílem, jaký sleduje škola. Přitom však charakter mladého diváka ovlivňuje, je mládeží konzumována a má velký vliv mj. na formování mravní stránky osobností. (Vedle působení v oblasti výchovy rozumové, citové, estetické atd.)

Kniha Janiny Koblewské je součástí onoho proudu polské pedagogiky, která vykračuje za hranice školy, neboť si je vědoma toho, že výchova v plném smyslu toho slova je ovlivnění života vychovávaných, explikace situací, s nimiž se v životě mladý člověk setkává, a jejich výchovné využití. Byť jsou situace, které divák prožívá při shlédnutí filmu atd., vyvolávány pouze informací o skutečnosti, nikoliv skutečností samou, nebo byť jde o umělecké zpracování a ne o sdělení faktů, jsou to přece jen situace natolik působivé, že stojí za to se jimi zabývat.

Kniha vychází z obecné pojmové báze teorie informace, používá řady aspektů sociologie a od pořadů hromadných informačních prostředků dospívá až k jejich vlivu na mravní a rozumový vývoj mládeže. Poslední dvě kapitoly knihy jsou věnovány funkci hromadných informačních prostředků v práci školy a v mimoškolní práci. Kapitola IV (týkající se školy) byla upravena J. V. Trebišovským podle našich učebních osnov a s přihlédnutím k poměrům u nás. Kapitola II začíná otázkami chápání obrazů a slov, filmu, rozhlasu a televize a končí o tom, co se dětem a mládeži v produkci těchto prostředků nejvíce líbí. Bohatě pracuje s literaturou ze západních zemí, stejně jako kapitola III.

Třetí kapitola přináší mnoho podnětů k zamyšlení a mnoho zajímavých faktů. Autorka zde např. uvádí, jakou silou působí zhlédnuté dílo na děti různého věku, analyzuje působení různých typů hrdinů, kteří vystupují jako vzory chování i úpravy zevnějšku. Uvádí hrdiny pohádek, westernů, romantických příběhů a konečně neza-